

Андрій Шиманович

РОЛЬ ТА ЗНАЧУЩІСТЬ ПРАЦЬ КАРЛА БАРТА ДЛЯ ПРОТЕСТАНТСЬКОГО БОГОСЛОВ'Я ХХ СТ.

Andrii Shymanovych

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF KARL BARTH'S WORKS
FOR THE PROTESTANT THEOLOGY OF THE XX-TH CENTURY

***Анотація:** Стаття містить в собі дослідження питання про вплив постаті та теологічних розробок Карла Барта на богослов'я ХХ ст. та перших декад ХХІ ст. У статті зроблено порівняльний аналіз того, як саме характеризується помітність впливу та ступінь значущості наукових напрацювань Барта для богословів його епохи, порівняно із найвеличнішими представниками християнської думки попередніх століть, починаючи з часів древньої Церкви, епохи Середньовіччя, часів протестантської Реформації ХVІ ст., а також у порівнянні із його сучасниками. Як було з'ясовано, Карл Барт здійснив потужний імпульс для радикальної деконструкції напрацювань ліберальної протестантської теології ХІХ ст. (за що нажив собі чимало недоброзичливців серед своїх колег), зробив гучний наголос на необхідності христоцентричного підходу до усіх сфер теології, наново актуалізував та продемонстрував важливість догматів із царини тріадології та христології, а також неабияким чином інтенсифікував та поживав інтелектуальний пошук у протестантському університетсько-академічному середовищі, радикальним чином перекроївши і змінивши вектор розвитку та звичні парадигми всього західного богослов'я. У статті розглянуті деякі відгуки на друге видання Бартового «Послання до*

Римлян» (1922), яке спричинило жваві дискусії та тривалу полеміку через ті нестандартні герменевтичні підходи до біблійного тексту, які Барт продемонстрував у цій одній з найбільш значущих богословських праць XX ст. Стаття розкриває не тільки ставлення протестантських теологів до спадщини Барта, але й демонструє щире захоплення його богослов'ям з боку деяких православних дослідників, зокрема, заслуженого професора Університету Арістотеля у м. Салоніки Іоанна Каравідопулоса, а також всесвітньо відомого історика християнства, патролога і богослова, професора церковної історії Єльського університету Ярослава Пелікана, який перейшов у православ'я у 1998 р. У висновках статті міститься інформація про те, що вплив богослов'я та герменевтики Барта на сучасних кафедрах теології провідних західних університетів є не настільки помітним, наскільки це можна було б очікувати з огляду на велич його постаті у богословському контексті свого часу. Зокрема, мова йде про (1) відсутність консолідації та спільного бачення методів викладання теології у світських західних університетах та церковних навчальних закладах, (2) про популярність т. зв. концепції «природного богослов'я», яке в наш час нерідко вважається важливою передумовою для здійснення наукових пошуків в царині теології, в той час як Барт був категоричним противником подібного дискурсу, та (3) про домінування бінарної опозиції між консерваторами та лібералами у контексті деяких сучасних богословських дискусій, в той час як сам Барт намагався органічно поєднувати відданість протестантській ортодоксії зі спробами бути релевантним та адекватним до вимог свого часу. Варто зауважити, що в останні роки в українському богословському середовищі привернуло до себе увагу кандидатське дисертаційне дослідження Н. Л. Хром'як, присвячене природному богослов'ю Карла Барта і його рецепції у сучасних богословських колах.

А. Шиманович. Роль та значущість праць Карла Барта...

Ключові слова: Барт, протестантизм, догматика, теологія, герменевтика, неортодоксія.

Abstract: *The article contains the research concerning the possible impact of Karl Barth's figure and theological issues on the theology of the 20th century and the first decades of the 21st century. This study conducts a comparative analysis of how powerful and significant was the level of impact of Barth's scientific experience on the theologians of his era, in comparison with the most prominent representatives of the Christian thought from the earlier centuries, beginning with the times of ancient church, the Middle Ages, the 16th century protestant Reformation, as well as his contemporaries. As it was clarified, Karl Barth made a striking impulse for the further radical deconstruction of what is considered to be the achievements of 19th's century liberal protestant theology (which made him a lot of detractors among his colleagues), made a great emphasis on the necessity of the Christocentric approach to all the spheres of theology, newly updated, actualized and convincingly demonstrated the importance of the ancient church creeds and dogmas in the field of Triadology and Christology, as well as he intensified and revived in an unusual way the intellectual search in the protestant universities and academies by his reshaping and changing the paradigms of the whole Western theology in a radical way. This article took into account some reviews on Barth's «Epistle to the Romans» (second edition, 1922), which caused lively discussions and prolonged controversy because of specific and non-standard hermeneutical approaches to the biblical text, which Barth demonstrated in this one of the most eminent theological works of the 20th century. The article reveals not only the attitude towards Barth's theological heritage that was showed by his protestant colleagues, but also the sincere admiration for his theology from some Orthodox researchers, in particular, the honored professor of Aristotle University of Thessaloniki, John Karavidopoulos, and the world famous specialist in the history of Christianity and medieval intellectual history, Jaroslav Jan Pelikan Jr., who converted to Ortho-*

doxy in 1998. In the article's conclusion there is a piece of information concerning the fact that the impact of Barth's dogmatics and hermeneutics on the modern departments of theology is not so noticeable as one might expect. In particular, we can make such a conclusion because of (1) the absence of true consolidation and common vision about the methods of theologizing between the Western universities and church seminaries, (2) the popularity of the so called «natural theology» which nowadays often seems to be regarded as an important prerequisite for all further theological researches, while Barth himself was a categorical opponent of this discourse, (3) the domination of binary opposition between conservatives and liberals in the context of some modern theological discussions, while Karl Barth always tried to organically combine his devotion to the protestant orthodoxy with his efforts to be relevant and adequate to the requirements of his time. It is also worth mentioning that in the Ukrainian theological sphere in the recent years the PhD-Thesis by Natalya Khromyak about the Karl Barth's attitude towards natural theology and its reception in the modern theology drawn some attention.

Keywords: *Barth, Protestantism, Dogmatics, Theology, Hermeneutics, Neoorthodoxy.*

Постановка проблеми. У богословських колах будь-якої християнської конфесії швейцарських теолог Карл Барт (1886-1968) визнається одним з найбільш впливових, сміливих та самобутніх богословів ХХ ст., поважним та все-світньо відомим дослідником християнської догматики та інтерпретатором Святого Письма у протестантському середовищі з часів отців-засновників реформаційного руху початку ХVІ ст. З-поміж багатьох своїх видатних та шанованих сучасників Барт виділяється, з одного боку, цілісністю, концептуальністю та монументальністю, з іншого ж боку, певним ригоризмом та радикалізмом [Черенков 2012: 205]. І саме завдяки такій багатогранності цієї воістину

видатної особистості багато дослідників – історики й богослови – без будь-яких вагань ставлять Барта в один ряд із найвидатнішими мислителями за всю двотисячолітню історію християнства, називаючи його при цьому «най-величнішим, воістину геніальним богословом з ряду тих, які приходять у світ раз на декілька століть» [Hartwell 1964: 179], а його богословську спадщину – «коперниковим переворотом в історії людської думки про Бога, всесвіт та людину» [Hartwell 1964: 179].

Мета статті з'ясувати ставлення протестантських теологів до спадщини Барта та вплив останньої на формування протестантського богослов'я ХХ ст.

Основний виклад. Після прочитання основної герменевтичної праці Барта, «Послання до Римлян», видатний літературний критик, філософ та теоретик культури, Джордж Стайнер (нар. 1929), зробив у «Літературному додатку до «Таймс»» наступне резюме: «Ця праця, як жодна інша, ставить Барта на один рівень з Августином, Паскалем та К'єркегором» [Барт 2005: xii].

Згідно з досить цікавою та нестандартною думкою провідного православного катехізатора та місіонера ХХ ст., прот. Олександра Меня (1935-1990), котру викладено у першому томі його відомого «Бібліологічного словника», «думка Барта багато в чому зближувалась з ідеями руських релігійних мислителів (зокрема, Булгакова)» [Мень 2002: 114], хоча при цьому Мень вважає необхідним підкреслити, що для відомих представників руської релігійної філософії «радикалізм Барта є чужим» [Мень 2002: 114].

Ганс Кюнг у своїй праці «Великі християнські мислителі» розглядає особистість і вклад Барта в скарбницю всесвітньої християнської спадщини на рівні зі св. Апостолом Павлом, Орігеном, блаж. Августином, Фомою Аквін-

ським, Мартіном Лютером і Фрідріхом Шлейєрмахером. При цьому Кюнг виходить з власного досить цікавого богословсько-історичного концепту, згідно котрого існує певний загальний вектор розвитку релігії, котрий задається періодичним виникненням нових «констеляцій», тобто світоглядних зразків та способів розуміння Бога, що виражаються тим чи іншим видатним християнським мислителем тої чи іншої епохи [Кюнг 2002: 19]. Окрім вже згаданих стовпів християнської Церкви, з котрими зазвичай порівнюють великого швейцарського богослова, інші дослідники вважають вклад Барта в розвиток християнського віровчення нічим не меншим, аніж той, котрий в свій час зробили також Ансельм Кентерберійський і Жан Кальвін [Jones 2004: 327].

Видавець англійського перекладу першого тому «Церковної догматики», цитуючи проф. Дж. Т. Томсона (першого перекладача праць Барта англійською мовою), в своїй передмові до цієї праці нагадує, що дана робота великого богослова «без сумніву є найвеличнішим трактатом про Трійцю з часів Реформації» [Barth 1975: ix]. Однак самому видавцю подібне порівняння проф. Томсона, судячи з усього, здалось занадто скромним, що й змусило його висловити припущення про те, що цей том «Церковної догматики» (за умови його цілісного сприйняття разом із другим томом) цілком може бути названий «найвеличнішим трактатом в своєму роді з часів De Trinitate св. Августина» [Barth 1975: ix].

Викладач Університету Д'юка (США), колишній президент Американської Академії Релігії та Американського Товариства Церковної Історії, проф. Ганс Дж. Хілтербранд, у своїй вичерпній «Енциклопедії протестантизму» називає «Церковну догматику» Барта одним з шедеврів протестан-

тизму, і більш того, – усього латинського християнства, і підкреслює при цьому велич і грандіозність цього епохального богословського задуму Барта порівнянням його, ні багато ні мало, з «Началами» Евкліда [Hillerbrand 2004: 333].

І подібних досить високих епітетів на адресу трудів Барта і ефектних порівнянь їх із найвеличнішими досягненнями людської думки можна знайти чимало. Тому цілком заслуженими можуть вважатись слова Джона Франка, котрий в 2003 р. в своєму огляді декількох інтерпретацій відношення Барта до постмодернізму писав: «Коли майбутні історики озирнуться на розвиток богослов'я в ХХ столітті, навряд чи можна сумніватись, що перед їхнім уявним поглядом, подібно до гори, що підноситься над низинами, перш за все предстане Карл Барт – найбільш значущий та впливовий богослов епохи» [Барт 2005: xi].

Перебільшити та переоцінити вплив цього справжнього «гіганта богословської думки» [Гренц... 2011: 94] на подальший розвиток протестантського богослов'я в цілому, і на наступні розробки в сфері герменевтики зокрема, просто неможливо. Саме він дав принципово важливий і необхідний на той історичний момент творчий імпульс для інтенсифікації інтелектуального пошуку в протестантському університетсько-академічному середовищі, радикальним чином перекроївши та змінивши вектор розвитку всього західного богослов'я, як би це для когось, можливо, дивно не звучало, чималим чином вплинувши при цьому і на деяких більш ніж впливових католицьких мислителів (Бальтазар, Кюнг).

Вивченню об'ємного творчого доробку Барта і до сьогодні присвячується велика кількість публікацій, богословських досліджень, статей, дисертацій та монографій. Його, без перебільшення, революційне, вибухове і навіть, за

деякими оцінками, експресіоністське [Hillerbrand 2004: 332] «Послання до Римлян» (а саме, його друге видання) ознаменувало собою рішучий розрив з усією великою спадщиною ліберального протестантського богослов'я кінця XIX – початку XX століття.

Вже у своїх працях раннього періоду Карл Барт здійснив різкий розрив із домінуючими принципами ліберального богослов'я та притаманними йому характерними особливостями: надмірно раціоналістичним сприйняттям біблійних текстів, яке межувало із їхньою десакралізацією, а також із оптимістичним антропоцентризмом та підкресленою секуляризацією теології як науки. Крім того, для Барта були категорично неприйнятними намагання найяскравіших представників ліберального богословського руху дезінтегрувати догматику, фрагментувати цілісне християнське вчення та виокремити з нього якусь одну найважливішу складову, яку кожен із них розумів у власний спосіб (Гарнак, Річль, Шлейєрмахер). В результаті, відхід Барта від ліберальної традиції наклав відбиток не тільки на зміст, але й на форму викладу ним своїх ідей, яка характеризувалася не тільки високим академізмом та зверненням до читача як до безпристрасного реципієнта або арбітра по відношенню до запропонованих ідей, а до того, хто в результаті повинен бути зрушений, хто має пережити не тільки інтелектуальні, але й екзистенційні зміни у власному світогляді, відчувши потужний керигматичний посыл автора.

У своїй полеміці з Емілем Бруннером Барт рішуче спростовував прийнятність та легітимність т. зв. «природного богослов'я» як можливого епістемологічного засновку для пізнання Бога. У період розвитку своєї діалектичної теології (богослов'я кризи), що передувало формуванню нео-

ортодоксальної концепції, Барт наполягав на докорінній якісній відмінності, інаковості та онтологічній прірві між Богом та людиною. У цей період Барту було властиво підкреслювати безумовний пріоритет Божого одкровення людству згори, яке відбулося через унікальні дії Бога в історії, на противагу усім людським намаганням пізнати Творця знизу, які відбувались за допомогою обмежених раціональних методів, стратегій та концепцій, що помилково вважались ліберальною теологією досконалими та самодостатніми.

У своєму ставленні до історико-критичної екзегези Барт не був її зятим критиком, але послідовним прихильником обережного сприйняття (але не абсолютизації) результатів історичного тлумачення біблійного тексту. Згідно з Бартом, часова, культурна, цивілізаційна відстань між часом створення священних текстів та часом, у якому живе їхній читач, не має принципового значення. Безперечно перевагу Барт надавав древньому вченню про богонатхненність Біблії, але при цьому він також визнавав певну обмежену ступінь значущості за історико-критичною методою, наполягаючи на її вторинності та важливості створення нею базової інтелектуальної платформи, початкових контекстуальних засновків для подальшої фактичної екзегези під проводом Духу Святого.

Варто також наголосити на тому, що епохальне «Послання до Римлян» Барта не є суто екзегетичним дослідженням у відповідності до домінуючих у цій царині стандартів. Відомий сучасник та однодумець Барта, представник діалектичної теології Пауль Тілліх (1886-1965) справедливо визначив «Послання до Римлян» як «книгу великих пророчих парадоксів» [Tillich 1968: 537], метою якою є глобальна спроба перевірити та однозначно ствердити

парадоксальний характер абсолютної трансцендентності Бога, Якого ми ніколи не досягнемо виключно завдяки нашим зусиллям, Якого ми ніколи не осягнемо і не зрозуміємо виключно шляхом наших інтелектуальних пошуків та раціональних досліджень, Який або приходить до нас і відкриває нам Себе, або ні. Усі наші спроби досягнути Всевишнього було визначено як «релігію», і у якості опозиції до цих спроб було поставлено акт Божого самоодкровення людству. І саме починаючи з подібного термінологічного новаторства у «Посланні до Римлян», на думку Тілліха, «почалась війна проти використання слова «релігія» у теології» [Tillich 1968: 537]. На думку доктора богослов'я Оксфордського університету Алістера Макграта, резонанс від появи цієї епохальної роботи Барта був настільки великим, що відголоски цієї події були відчутними для всього європейського протестантизму [McGrath... 2004: 85].

Цікаво одразу ж відмітити, що навіть на думку деяких православних біблеїстів, істориків та богословів, зокрема, заслуженого професора Університету в Салоніках Іоанна Каравідопулоса, «Der Römerbrief» Барта «підняв тлумачення Послання римлянам на якісно новий рівень» [Каравідопулос 2009: 265]. А всесвітньо відомий історик християнства, патролог і богослов, професор церковної історії Єльського університету Ярослав Пелікан (1923-2006), відкрито визнавав величезні заслуги Барта у сфері герменевтичних досліджень і називав його «Послання до Римлян» «найбільш впливовим, чи, принаймні, найбільш вибуховим у XX ст. біблійним коментарем» [Пелікан 2011: 335].

Крім того, багатотомна «Церковна догматика» Барта, на створення котрої швейцарський богослов витратив 36 років свого життя (з 1932 по 1968 рр.), на думку деяких дослідників його творчості і навіть папи Римського Пія XII,

стала найбільш екстраординарною подією в західному християнському світі з часів «Суми теології» Фоми Аквінського [Jones 2004: 327]. За підрахунками дослідників, загальна кількість посилок на тексти Святого Письма у чотирнадцятитомній «Церковній догматиці» Барта сягає 4648 посилок на старозавітні тексти, і 12270 – на тексти новозавітні [Baxter 1987: 3]. Богословські праці Барта перекладені практично всіма європейськими мовами, а також японською, китайською, корейською тощо. За 7 років до своєї кончини сам Барт без лукавого смирення в одному зі своїх листів (від 30 жовтня 1961 р.) визнавав, що він «безсумнівно написав більше книг, аніж будь-який інший сучасний богослов» [Barth 1981: 23].

Як відомо, в 1986 р. було проведено особливо масштабну зустріч християнських теологів з усього світу, котру було приурочено до столітньої річниці з дня народження великого швейцарського богослова, а в 1997 р. при Принстонській богословській семінарії було відкрито окремий центр, присвячений детальному дослідженню спадщини Барта (The Center for Barth Studies). І саме завдяки настільки високій та багато в чому переламній ролі Барта в розвитку протестантського богослов'я ХХ ст. «практично всі без виключення богослови ХХ століття вважали необхідним так чи інакше відгукнутись на його ідеї» [Гренц... 2011: 88], а наукові конференції, направлені на дослідження його богословських та герменевтичних праць, а також чисельні статті та книги з аналізом його богословських ідей та концепцій, з кожним роком поповнюють і без того величезну кількість наукового матеріалу, присвяченого даній тематиці.

Сам Барт наполегливо стверджував, що кожен, хто вважає себе добросовісним дослідником та дійсно має намір всерйоз обговорювати його богослов'я, повинен прочитати

його, і бажано прочитати його повністю, оскільки, як він любив застерігати, *latet periculum in generabilis* (небезпека криється в твердженнях загального характеру) [Jones 2004: 327].

Хоча, з іншого боку, автор одного з найкращих вступів до бартівської теології, професор Систематичного богослов'я Принстонської богословської семінарії Джордж Хансінгер, в своїй праці під назвою «Як читати Карла Барта?» робить незначущу ремарку про те, що Барта і його спадщину традиційно вшановують і урочисто возносять, але, нажаль, не настільки часто читають. І відбувається це саме з причини надзвичайної складності тих синтаксичних конструкцій, котрі Барт використовує, а також об'ємності та монументальності його богословських праць, ретельне вивчення котрих, на думку Хансінгера, може стати «збентежуючим досвідом» [Hunsinger 1991: 27]. І такий висновок зовсім не є безпідставним перебільшенням, особливо враховуючи той факт, що «Церковна догматика» Барта за своїм об'ємом у 7 разів перевищує «Настанови в християнській вірі» Кальвіна, і в 2 рази – «Суму теології» Фоми Аквінського [Jones 2004: 327].

Що стосується сприйняття Барта і його богословської спадщини, то протягом другої половини XX ст. більшість представників англосовітського богословського світу прокладали собі шлях до вивчення богослов'я Барта за допомогою його найбільш популярних робіт. Проте, на початках набагато більшої уваги та визнання в теологічних колах Британії отримав давній опонент Барта – Еміль Брунер. Але згодом ситуація дещо змінилась.

Взагалі взаємини між Британією та Німеччиною у післявоєнний та міжвоєнний період, зокрема, у царині теології, можуть бути простежені лише через поодинокі свід-

чення та коментарі того часу. Єдиною помітною спробою взаємного зближення у перші декади після Першої світової війни стали декілька теологічних конференцій, проведених у Кентербері (1927), Вартбурзі (1928) та Чичестері (1931), перебіг яких не свідчить про будь-який помітний вплив фігури Карла Барта, чиє ім'я жодним чином взагалі не згадується. Найбільш помітними подіями у процесі інтеграції бартівського богослов'я у англومовне середовище став переклад праці під назвою «Слово Боже і теологія», здійснений Дугласом Хортоном і опублікований у 1928 р., а також англійський переклад другого видання «Послання до Римлян», здійснений у 1933 р.

Цікаво зазначити, що найбільший інтерес неоортодоксія Барта викликала у цілому ряду шотландських богословів (J. H. Morrison, N. Porteus, H. R. Mackintosh, J. McConachie, A. J. MacDonald). Як зазначає згаданий вище Стівен Уайтфілд Сайкс, «здійснене Бартом повернення до життя реальності Слова Божого як екзистенційного ядра зустрічі людини із божественним, відповідало їхнім сподіванням» [Sykes 1989: 124]. Що ж стосується сприйняття Барта безпосередньо у Англії, то за жодними стандартами його не можна назвати однозначно успішним та схвальним (окрім Т. Ф. Торренса). Так, у 1939 році Деніел Томас Дженкінс (1914-2002) із помітними нотками обурення та роздратування констатував, що «невеличка група вірних послідовників Карла Барта у цій країні почала майже впадати у відчай з приводу того, що його взагалі колись зрозуміє основна маса англومовних авторів-богословів» [Sykes 1989: 130].

Що стосується тої ситуації, яка склалась у богословському середовищі Великої Британії після Другої світової війни, то вона характеризується певним розривом із традиціями та пріоритетами довоєнного періоду, нестачею

загальноновизнаних авторитетів та уповільненою реакцією на будь-які богословські тренди, що поставали як на континенті, так і по той бік Атлантики. Відповідно, теологія у тогочасній Британії зазнала помітної внутрішньої фрагментації, плюралізму та поступовою здачею позицій перед лицем зростаючої секуляризації. Якихось нових яскравих сплесків цікавості до теології Барта (окрім Томаса Торренса) в цей час дослідники, як правило, не виявляють.

Взагалі варто окремо підкреслити цей досить парадоксальний факт: Барт та його богословська спадщина набагато у більшій мірі вплинули саме на англомовні богословські кола, аніж на німецькомовні, хоча, як ми побачили, за його життя англійські богослови не виявили особливої зацікавленості у теологічних розробках Барта. Будучи позбавлений кафедри у Німеччині після приходу до влади нацистів, Барт, як відомо, жив та викладав у Швейцарії. Таким чином він не в дуже великій мірі співвідносив свою теологію післявоєнного періоду із богословською проблематикою німецьких теологів того ж періоду. Тож більшість німецьких богословів не вважала Барта та його теологію значим та впливовим явищем (за виключенням Еберхарда Юнгеля) настільки, наскільки це було притаманним англійським та американським дослідникам.

Можливо, саме цей парадокс можна вважати частковим поясненням того, що Барт, маючи заслужений титул найвидатнішого богослова XX ст., все ж таки не здійснив настільки потужного та помітного впливу на життя Церкви та на методи викладання теології в університетському середовищі. Його основні установки, аргументи, методи, підходи та інтуїції, нажаль, так і не проторували собі шлях до Церкви чи університету до такої міри, якої можна було б очікувати.

Але наскільки помітним є вплив богослов'я та герменевтики Карла Барта у сучасній академічній теології та житті протестантських спільнот? Чи можемо ми стверджувати, що та революція, та докорінна зміна богословського дискурсу, що її здійснив Карл Барт у першій половині XX ст., є відчутною у богослов'ї початку XXI ст.?

І тут варто виокремити декілька специфічних підтем, які можуть показати, що богословські прозріння Барта лише частково засвоєні у сучасних богословських колах, але, нажаль, не в тій мірі, в якій цього бажали б поціновувачі його творчості та прихильники його богословських переконань:

1) Викладання теології в церковних навчальних закладах та університетах все ж таки пішло різними шляхами, хоча Барт усіляко прагнув до діаметрально протилежної ситуації та більшої консолідації їхніх підходів та їхньої взаємної інтеграції. У великій мірі на сучасних університетських кафедрах теології, під час викладання церковної історії чи вивчення Біблії, частіше слідує концепції Адольфа фон Гарнака, із котрим у Барта була запекла публічна дискусія, аніж теологічним моделям самого Барта. Крім того, богословські відділення сучасних університетів нерідко не мають жодного зв'язку із церковними спільнотами. Теологія нерідко вважається самодостатньою дисципліною, яка зовсім необов'язково повинна слугувати Церкві та її місії в сучасному світі.

2) «Природне богослов'я», легітимність якого так полум'яно заперечував Барт і яке вкорінене у його абсолютній переконаності у нездоланній якісній відмінності між Творцем та творінням, нині вважається цілком прийнятним засадничим принципом для викладання теології у багатьох західних університетах. Незважаючи на катего-

ричне «ні» Барта стосовно будь-яких спроб виправдати концепцію «природного богослов'я», саме воно лежить в основі багатьох сучасних богословських напрямків та окремих академічних досліджень (зокрема, апологетичного змісту). У якості прикладу можна навести неймовірне розширення спектру тих тем, які цікавлять сучасні богословські кола, і які торкаються таких тем як сучасна культура в усіх її проявах, кінематограф, живопис, медіа-сфера тощо. Саме цей аспект Бартового богослов'я надзвичайно детально досліджений у кандидатському дисертаційному дослідженні Н. Л. Хром'як, де авторка аналізує співвідношення доктрини Барта із поглядами на природню теологію Еміля Бруннера та Еріха Пшивари (із залученням інтерпретації Г.У. фон Бальтазара).

3) В сучасній теології нерідко доводиться стикатись із класичними бінарними опозиціями, які ділять теологів на консерваторів та лібералів, позитивістів та представників радикальних позицій, в той час як Барт одночасно намагався бути і сучасним, і ортодоксальним. Барт намагався бути відкритим і сприйнятливим для вимог свого часу, але давати відповіді на ці виклики та питання він намагався виходячи виключно з традиційного догматичного вчення Церкви.

Тим не менш, вплив Барта на сучасне йому богослов'я є більш ніж значущим. Зокрема, радикальний христоцентризм теології Карла Барта, перш за все, мав неабияке значення у царині богословської епістемології (гносеології). Для Барта особистість Ісуса Христа – це єдиний унікальний шлях до пізнання людиною Бога і самої себе. Більш того, христоцентрична богословська парадигма Барта мала відбиток на усіх царинах його концептуальної богословської

системи – антропології, космології, амартології, еклезіології та маріології.

Феномен західного богослов'я XX ст. в цілому є настільки об'ємним, глибоким, різноманітним та подекуди парадоксальним, що ми не можемо просто ігнорувати це духовно-інтелектуальне явище, індиферентно відвернутись від нього і не робити його методологію та висновки об'єктом своїх богословських досліджень або, як мінімум, своєї небайдужості та зацікавленості. Як писав проф. Черенков, «від цієї теології не можна відмахнутись, її не можна прогавити, прогуляти, пропустити, як нецікаву лекцію» [Черенков 2012: 254]. Тому, і в західному богослов'ї XX ст. в цілому, і в спадщині Карла Барта зокрема, як найяскравішого і найбільш значущого його представника, є чимало не тільки раціональних та корисних зерен, але й таких богословських концептів, прозрінь та висновків, які, за умови їхньої правильної творчої адаптації, можуть бути вкрай корисними для сучасного богословського середовища та церковного життя.

Безумовною та беззаперечною заслугою Карла Барта стало те, що він здійснив потужну та безпрецедентну з часів Реформації спробу поставити свою теологію Слова Божого на службу церковному проголошенню, а також зробити кериґматичний аспект ключовим та центральним у християнському богослов'ї, в той час як догматику він розглядав як наукову перевірку та інтелектуальне випробування церковного проголошення, яке він вважав основною та кінцевою метою будь-яких богословських пошуків. І саме тому, на абсолютно справедливую думку автора передмови до третього тому російського видання «Церковної догматики» Барта, «жоден богослов, який усвідомлює свою відповідальність, і жоден серйозний студент богословського на-

вчального закладу не може дозволити собі нехтувати працями Карла Барта» [Барт 2014: xliii].

Список літератури

Барт, К. (2005). *Послание к Римлянам*. М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея.

Барт, К. (2014). *Церковная догматика. Том III*. М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея.

Гренц, С., Олсон, Р. (2011). *Богословие и богословы XX века*. Черкасы: Коллоквиум.

Каравидопулос, И. (2009). *Введение в Новый Завет*. М.: Издательство ПСТГУ.

Кюнг, Г. (2000). *Великие христианские мыслители*. СПб.: Издательство «Алетейя».

Мень, А. (2002). *Библиологический словарь. Том 1*. М.: Фонд имени Александра Меня.

Пелікан, Я. (2011). *Кому ж належить Біблія? Історія Святого Письма кризь століття*. К.: Дух і літера.

Черенков, М. Н. (2012). *Бaptизм без кавычек. Очерки и материалы к дискуссии о будущем евангельских церквей*. Черкасы: Коллоквиум.

Barth, K. (1975). *Church Dogmatics. The Doctrine of the Word of God. Volume I, 1*. Edinburgh.

Barth, K. (1981). *Letters. 1961-1968*. Grand Rapids: Eerdmans.

Baxter, Ch., A. (1987). Barth – A Truly Biblical Theologian? *Tyndale Bulletin*, 38, 3-27.

Jones, G. (ed.). (2004). *The Blackwell Companion to the Modern Theology*. Blackwell Publishing.

Hartwell, H. (1964). *The Theology of Karl Barth: An Introduction*. London: Gerald Duckworth.

Hillerbrand, H. J. (2004). *The Encyclopedia of Protestantism*. New York: Routledge.

Hunsinger, G. (1991). *How to Read Karl Barth. The Shape of His Theology*. Oxford: Oxford University Press.

McGrath, A., E., & Marks D., C. (2004). *The Blackwell Companion to Protestantism*. Blackwell Publishing.

А. Шиманович. Роль та значущість праць Карла Барта...

Sykes, S., W., (ed). (1989). *Karl Barth: Centenary Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tillich, P. (1968). *A History of Christian Thought*. New York: Harper & Row.